

TIEDEPUHETTA NÄYTTÄMÖLLÄ

Risto Isämäen romaanista *Sarasvatin hiekkaa* on tehty kolme näyttämötulkintaa. Viimeisin on Espoon teatterissa, jossa oli ensi-ilta 15.2.2012 (dramaturgia **Maria Kilpi**, ohjaus **Jani-Petteri Olkkonen**). Tapahtumapaikkoja ovat veden alle uponnut kaupunki Intiassa ja tutkimusasema Grönlannin mannerjäätiköllä. Ilmaston lämpenemisen syistä ja seurauksista luennoidaan näytelmässä. Toimiiko se? Parhaimmillaan draama on silloin, kun hätä tulee näkyviin. Mikä on kaikkein tärkeintä näytelmän henkilöille, kun aika loppuu kesken? Lopussa mannerjään sulaminen aiheuttaa katastrofin – suuri hyökyaalto hajottaa kaiken lavasteita myöten.

Jotkut kirjassa kuvatut asiat ovat alkaneet muuttua epämiellyttävillä tavoilla tosiksi. Japanissa vuosi sitten maanjäristys ja hyökyaalto aiheuttivat ydinvoimalaonnettomuuden. Fukushima kokemuksien jälkeen näkyy, kuinka haavoittuvia ydinvoimalat ovat kohdalle osuville tsunameille. Ilmaston lämpenemisen takia arktinen alue on suuren huomion kohteena. Se tarjoaa toki myös mahdollisuuksia, kun pohjoiset merireitit ovat vähitellen avautumassa liikenteelle.

BIBLIOMETRIKKAA

Viime vuosina lukuisat kansainväliset yliopistovertailut ovat saavuttaneet suurta huomiota. Ranking-listoja kootaan hyvin erilaisin perustein, mutta kaikissa vertailuissa yhteisenä tekijänä on bibliometrinen tunnuslukujen eli julkaisu- ja viittauslukumäärien ja niistä johdettujen suureiden käyttö osana analyysiä. Listojen herättämästä mielenkiinnosta huolimatta ne eivät ole kaikkien yksityiskohtiensa suhteen aina avoimia eivätkä myöskään keskenään suoraan vertailukelpoisia. Tästä syystä käynnistettiin tutkimustoimintaa seuraavan pohjoismai-

sen NordForskin johdolla hanke ”Comparing Research at Nordic Universities using Bibliometric Indicators”, jossa yhtenäisillä ja täysin julkisilla metodeilla vertailtiin pohjoismaisten yliopistojen ja yliopistosairaaloiden tutkimuksen laajuutta ja näkyvyyttä. Hankkeen loppuraportti julkistettiin viime vuonna Kööpenhaminassa. Suomesta työhön osallistuivat opetus- ja kulttuuriministeriö, Suomen Akatemia ja CSC, jonka lehdessä raportista kirjoittaa **Yrjö Leino**.

Kun yliopistokohtainen analyysi ulotettiin vielä tieteenaloihin, paljastui mielenkiintoisia yksityiskohtia. Helsingin yliopiston etuna on ennen muuta sen tasaisuus – heikkoja lenkkejä ei löydy. Helsinki saavutti suomalaisten yliopistojen joukossa korkeimman suhteellisen viittausindeksin arvon kuudella tarkastelluista kahdeksasta tieteenalasta. Maatalous- ja metsätieteissä parhaan tuloksen sai Turun yliopisto, ja matematiikan ja fysiikan yhdistetyssä luokassa ykköseksi nousi Jyväskylän yliopisto, joka olikin pohjoismaisessa mittakaavassa ainut aivan terävimpään kärkeen sijoittunut suomalainen yliopisto millään tieteenalalla. Yhteiskuntatieteet ja humanistiset tieteet oli rajattu tutkimuksen ulkopuolelle.

Sopivatko kansainväliset artikkelit suomalaisen kulttuurintutkimuksen julkaisumuodoksi? Tutkija **Olli Löytty** kirjoittaa *Kasvatus*-lehdessä (4/2011) niistä henkisistä esteistä, joita hänellä on ns. kansainvälisen artikkelin kirjoittamisessa. Hän haluaa herättää keskustelua siitä, ”kuinka mielekäästä on mitata tutkijan kykyä ja taitoja englanniksi laaditun määrämittaisen tekstipötkön perusteella”. Hän katsoo, että tieteellinen artikkeli on kelvoton tekstilaji niin mittansa kuin rakenteensa puolesta.

SUKUPOLVIEN KETJU

Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa käynnistyy Sukupolvien ketju -tutkimuksen jatkovaihe maaliskuussa. Suomen Aka-

temia on myöntänyt tutkimukselle rahoituksen vuosiksi 2011–15. Tutkimuksessa seurataan kah- ta sukupolvea: vuosina 1945–50 syntyneitä suu- ria ikäluokkia ja heidän täysi-ikäisiä lapsiaan. Enemmistö suuriin ikäluokkiin kuuluvista hen- kilöistä on jo eläkkeellä. Tutkimuksen tarkoituk- sena on selvittää, millaisia vaikutuksia ikäänty- misellä ja eläköitymisellä on kahden sukupolven väliseen vuorovaikutukseen ja molemminpuoli- seen auttamiseen. Hanketta johtaa professori **JP Roos**.

Tutkimuksessa toistetaan vuonna 2007 tehty postilomakekysely ja seurataan näin vastaajien muuttuneita elämäntilanteita sekä auttamiskäy- täntöjä. Osa tutkittavista on samoja, jotka vas- tasivat kyselyyn jo vuonna 2007, osa on uusia. Tiedonkeruun toteuttaa Tilastokeskus.

Hankkeen ensimmäisen vaiheen tuloksista mainittakoon mm. se, että Suomessa useammat ihmiset auttavat läheisiään kuin Euroopassa kes- kimäärin. Suomalaiset kuuluvat pohjoismaiseen auttamiskulttuuriin, jossa auttajien määrä on suuri, mutta apua ei anneta kovin intensiivisesti. Keski- ja Etelä-Euroopassa auttamista pidetään useammin velvollisuutena, mutta auttaminen on käytännössä vähäisempää. Auttamisen pääsuun- ta on vanhemmilta lapsille, ja tämä korostuu eri- tyisesti taloudellisen avun kohdalla. Sekä suuret ikäluokat että heidän lapsensa pitävät vanhusten käytännön auttamista, taloudellista tukemista ja hoivaa pääasiassa yhteiskunnan velvollisuutena.

SOKKEJA JA MUSTIA JOUTSENIA

Elämme mullistusten ja epävarmuuden aikaa. Mustilla joutsenilla tarkoitetaan tulevaisuuden- tutkimuksessa harvinaisia, epätodennäköisiä, yllättäviä ja odottamattomia tapahtumia, joilla on toteutuessaan hyvin suuria vaikutuksia. Nämä vaikutukset voivat olla joko kielteisiä tai myönteisi- ä. Tunnetuimpia esimerkkejä mustista joutse- nista ovat Neuvostoliiton romahdus vuonna 1991 ja terrori-iskut New Yorkissa vuonna 2001.

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta järjes- tää kaikille avoimen kirjoituskilpailun aiheesta ”Mustat joutsenet”. Kilpailussa valiokunta etsii ajatuksia, näkemyksiä ja visioita siitä, mitkä voi-

sivat olla tapahtumia, tekoja tai asioita, jotka muuttaisivat kaiken tai ainakin hyvin paljon. Ne voivat olla niin myönteisiä kuin kielteisiä. Kilpai- lutyöt on toimitettava tulevaisuusvaliokunnal- le sähköpostilla viimeistään 31.8.2012 mennes- sä osoitteeseen: mustat.joutsenet@eduskunta. fi. Parhaat työt valitaan tulevaisuusvaliokunnan julkaisemaan kirjaan.

Kansainvälinen tutkijaryhmä on laatinut Suomen kansantaloudelle stressitestin, jonka avulla etsitään toimenpiteitä selviytyä mahdol- lisista sokkitilanteista. Hanke nostaa esiin suur- ten keskitettyjen järjestelmien haavoittuvuuden ja esittää tilalle joustavia, pienemmistä järjes- telmistä koostuvia verkostoja. Yksi sokkiesimerkki on Nokian lähteminen Suomesta. ”7 shocks and Finland” -projektin loppuraportin johtopäätök- set eli seitsemän teesiä Suomen päätöksenteki- jöille julkistettiin Suomen Akatemian ja Suomen IIASA-työryhmän järjestämässä tilaisuudessa helmikuun lopulla. Hankkeeseen osallistui- vat useat ministeriöt, Sitra, Tekes, Huoltovarmuus- keskus, Teollisuuden Voima, Fortum ja Tieto. IIASA kansainvälinen systeemianalyysin insti- tuutti, joka sijaitsee Itävallassa.

MITÄ WATSONILLE KUULUU?

Vuosi on kulunut siitä, kun tietokonejärjestel- mä *Watson* osallistui Yhdysvaltain suosituim- paan tietovisailuun *Jeopardyyn* ja sai vastaansa visailun kaksi kaikkien aikojen parasta ihmiskil- pailijaa. IBM:n neljän vuoden kehitystyön tulos *Watson* voitti 14.–16.2.2011 pelatun kilpailun melko selvin luvuin: sen tulos oli yli kolme kertaa parempi kuin kummankaan ihmiskilpailijan. Voittorahat lahjoitettiin hyväntekeväisyteen.

Vuoden aikana *Watson* on ehditty valita muun mm. vuoden henkilöksi ja useiden tie- deutisten kärkinimeksi. Eikä syyttä, voittihan tietokone ensimmäistä kertaa ihmisen kielellä leikkittelyä, kompakysymyksiä, piilomerkityksiä ja asiayhteyksien ymmärtämistä vaativassa teh- tävässä. Tänäpäin *Watson* on jo oikeissa töissä, ensimmäisenä sovellusalueenaan se työskente- lee terveydenhuollon parissa.

ULKOPOLITIIKAN VERKKOARKISTO

Eilen – Suomen ulkopoliitiikan asiakirja-arkisto ja kronologia avattiin1. maaliskuuta osoitteessa www.eilen.fi. Ulkopoliittinen instituutti on päättänyt rakentaa kaikille avoimen Suomen ulkopoliitiikan verkkoarkiston, joka koostuu alkuvaiheessa Suomen ulkopoliitiikan kronologiasta sekä keskeisten ulkopoliittisten toimijoiden puheista, joita arkistossa on tällä hetkellä yli 1 600.

Suomen ulkopoliitiikan kronologia on koottu *Yearbook of Finnish Foreign Policy* -julkaisusta, jossa sitä julkaistiin vuodesta 1973 lähtien. *Eilen*-arkistossa on tällä hetkellä vuosien 1973–90 kronologiat. Puuttuvia vuosia päivitetään arkistoon kevään aikana.

Eilen-arkisto on osa Ulkopoliittisen instituutin Suomen ulkopoliitiikka -projektia, jonka tavoitteena on vahvistaa Suomen ulkopoliitiikan tutkimusta. Arkiston ylläpitämisen lisäksi projektin puitteissa järjestetään aiheeseen liittyviä tutkimusseminaareja ja julkaistaan *Finnish Foreign Policy Papers* -julkaisusarjaa.

SUOMEN MURTEIDEN SANAKIRJA

Kotimaisten kielten keskuksessa eli Kotuksessa valmisteilla oleva *Suomen murteiden sanakirja* (SMS) siirtyy verkkoon kaikkien vapaasti käytettäväksi. Aluksi sanakirjasta on käytettävissä aakosväli *kus-kyntsöttää*, ja uusia artikkeleita (sanasta kyntsöttää eteenpäin) julkaistaan vuosittain tuhansia. Jo painettuna ilmestynyt aakosväli *a-kurvottaa* julkaistaan sekin vähitellen verkkoversiona. *Suomen murteiden sanakirjan* ensimmäinen sähköinen osa nähtävissä osoitteessa <http://kaino.kotus.fi/sms>.

Hakuominaisuudet auttavat helposti löytämään sanakirjan tietyn hakusanan ja siihen liittyvän sana-artikkelin. Halutessaan voi

hakea vaikka tietyn alueen tai jopa yhden pitäjän sanoja. Sähköistä sanakirjaa on helppo selata: kirjan sisäiset viittaukset toimivat linkkeinä artikkelista toiseen.

Suomen murteiden sanakirja kuvaa kaikki suomen murteet. Se pohjautuu maailmanlaajuisesti poikkeuksellisen mittavaan aineistoon, jota on kerätty 1900-luvun alkupuolelta aina 1970-luvulle saakka. Valmistuttuaan sanakirja sisältää noin 350 000 sana-artikkelia. Toimitustyötä tukee Koneen Säätio, jolla on myös oma kieliohjelma.

BIOGRAFIOITA RUOTSIKSI

Biografiskt lexikon för Finland on uusi ruotsinkielinen henkilöhistoriateos. Neliosainen kirjasarja sisältää yli 1 600 biografista artikkelia. Elämäkerroissa esitellään Suomessa eri aloilla ja eri aikakausina vaikuttaneita henkilöitä, aina ristiretkistä omaan aikaamme. Svenska litteratursällskapet i Finland toimii teoksen julkaisijana. Osat III ja IV julkaistiin vuoden alussa.

Monet elämäkerroista, varsinkin artikkelit, jotka kertovat Suomen ruotsinkielisen kulttuurin piirissä vaikuttaneista henkilöistä, ovat varta vasten teokseen kirjoitettuja. Muut henkilökuvaukset ovat käännöksiä ja rakentuvat *Kansallisbiografiassa* julkaistujen artikkeleiden pohjalle. Se on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ylläpitämä henkilöhistoriallinen kirja- ja verkkoprojekti.

Biografiskt Lexikonin toimituskunnan puheenjohtaja on professori **Henrik Meinander**. Elämäkertakirjoittajina ovat toimineet oman alansa parhaat asiantuntijat ja historioitsijat.

Ilari Hetemäki